

Vaderschap in ontwikkeling: Een modern perspectief

Congres 'Vaders in de 21e eeuw'

Vergadercentrum Domstad, Utrecht 18 April 2018

Louis Tavecchio, em. hoogleraar Pedagogiek UvA

l.w.c.tavecchio@uva.nl

Enkele voorbeelden over rol en betekenis van vaders

Uit empirisch onderzoek

Mother and father language input to young children: Contributions to later language development*

- Vaders praten weliswaar minder met hun kind dan moeders en stellen minder vragen tijdens een vrije spelperiode
- Maar ze blijken wel méér invloed – wanneer ze een gevarieerde woordenschat gebruiken – op de taalontwikkeling van hun kind te hebben dan moeders
- De bijdrage van de vader bleek uniek en had een duidelijk toegevoegde waarde vergeleken met de bijdragen van het opleidingsniveau van de ouders en kwaliteit van kinderopvang
- Dit resultaat is van belang voor het begrijpen van de latere schoolprestaties en de geletterdheid van het kind

*N. Pancsofar & L. Vernon-Feagans (2006), *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27, 571–587

Voorlezen door vaders in lage inkomens-gezinnen in VS

- **Onderzoek: 800 vaders en moeders met jonge kinderen in lage-inkomens gezinnen in VS**
- **Moeders: bijna 60% las dagelijks voor aan 2-3 jarigen, vaders 25% dagelijks, 30% wekelijks**
- **Regelmatig voorlezende vaders → 3-jarig kind met betere cognitieve- en taalvaardigheden en kinderen met betere boekkennis en boekbegrip**
- **Voorlezen door moeders voornamelijk effect op cognitieve- en taalvaardigheden en boekbegrip 3-jarigen; geen significant effect op boekkennis van kinderen (op 2- en 3-jarige leeftijd)**

Vervolg

- Opleidingsniveau ouder, de thuistaal en geslacht kind speelde ook belangrijke rol bij het effect van voorlezen op de ontwikkeling van kinderen:
  - hoger opgeleide ouders lezen meer voor
  - meisjes beter boekbegrip en taalvaardiger dan jongens
- Vaders meer complex taalgebruik in interacties met kinderen en tijdens voorlezen

*Duursma, A.E. (Elizabeth). (2011). Vaders en voorlezen. Een onderzoek naar voorlezen door vaders in lage-inkomens gezinnen in de Verenigde Staten. *Pedagogiek*, 31 (1), 29-52.

Communicatie met vader

meer gebruik van onbekende woorden

vaders vragen vaker om opheldering en uitleg

vaders refereren meer naar dingen die eerder zijn gebeurd en vragen vaker om verklaringen

communicatie met de vader is complexer

Huysmans

Huysmans (2013) deed onderzoek naar invloed van leesbevorderende activiteiten van ouders op de 'leeswereld' van kinderen (7-15 jaar) en vond een uniek effect van vaderbetrokkenheid: vooral het leesvoorbeeld van de vader ("mijn vader leest zelf boeken") had invloed op de leesfrequentie van het kind (hoewel moeders vaker voorlezen, vaker zelf lezen en vaker tips over boeken geven dan vaders ...).

Meta-analyse McWayne

- **Meta-analyse van McWayne (2013): vaderbetrokkenheid is belangrijk en hangt samen met schoolrijpheid (3-8-jarigen). Zowel de kwaliteit van betrokkenheid (ondersteuning, warmte, responsiviteit) als de kwantiteit (hoeveelheid spel(en) en voorlezen) doen er toe. Kinderen van betrokken vaders scoorden hoger op zelfregulering en vertoonden minder externaliserend (probleem) gedrag**

Mannen kunnen ook goed opvoeden (geen nieuws). Wel steeds meer relevante informatie en onderbouwing uit neurobiologisch onderzoek

- Recent neurologisch onderzoek: hormonale en neurale activiteiten bij vaders veranderen in samenhang met de aard van hun opvoedende rol en bijdrage
- Samenvatting op volgende sheets laat zien dat er m.b.t. opvoeding(sgedrag) twee neurale netwerken actief zijn: een **emotioneel netwerk** en een **sociaal-cognitief netwerk**.

Vervolg

- Bij moeders als 'primary caregivers' bleek het emotionele systeem het meest actief. Vaders die - met moeder als primary caregiver - een secundaire rol speelden bleken meer betrokken als 'denkers en planners (dus meer activiteit in het tweede, sociaal-cognitieve, netwerk
- Echter, mannen die kind opvoeden *zonder* vrouwelijke partner vertoonden dezelfde emotionele respons als ('primary caregiving') moeders en dezelfde sociaal-cognitieve respons als de 'secundaire' vader. Met andere woorden, ze kunnen beide rollen vervullen.

Vervolg

- Bovendien bleek, bij mannen in primaire en secundaire rollen, de relatieve omvang van de emotionele en sociaal-cognitieve respons te variëren in relatie tot de tijd die zij besteden aan de opvoeding
- Kortom, de hersenen veranderen hun hormonale output/neurale activiteit afhankelijk van/in wisselwerking met de omstandigheden (eisen uit de omgeving)

Neurobiologische samenvatting*

Brain, oxytocin, and parenting behavior were measured in primary-caregiving mothers, secondary-caregiving fathers, and primary-caregiving homosexual fathers raising infants without maternal involvement. Parenting integrated functioning of two neural networks: *subcortical-paralimbic structures* implicated in *emotional processing* and *cortical circuits* involved in *social understanding*. Mothers showed greater activation in the emotional processing network and fathers in the socio-cognitive circuits, which were *differentially linked* with *oxytocin* and *behavior*.

Primary-caregiving fathers exhibited high amygdala activation similar to mothers, alongside high superior temporal sulcus (STS) activation comparable to fathers, and functional connectivity between amygdala and STS. Among all fathers, time spent in childcare correlated with amygdala-STS connectivity. Findings describe mechanisms of brain malleability with caregiving experiences in human fathers

*Abraham, E., et al. (2014). Father's brain is sensitive to childcare experiences. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 111, 27, (July 8), 9792-9797.

**Vaders fungeren als
belangrijke brug naar de
wereld buiten het gezin**

Vaders en spel (1)*

- Experimenteren om ervaringen op te doen die relevant zijn voor het socialisatieproces van kinderen buiten het gezin
- Regulatie van emoties, vooral boosheid en woede
- Ontwikkeling van **competitie zonder agressie** en ontwikkeling van **autonomie en exploratie**

*Zie Borghouts (2010)

Vaders en spel (2)

- Vader-kind spel: affectie en controle
- Kwalitatief goed vader-kind spel:
  - het kind moet er veel plezier aan beleven
  - er moet een gemiddelde mate van controle zijn
- Wanneer er sprake is van een goed afgestemde vaderlijke discipline, voorspelt dit gehoorzaamheid in kinderen, **vooral bij jongens.**

Vaders en Spel (3)

- **Minder controle, meer stimulatie, veel plezier**
- **Omgang is actiever en uitdagender**
- **Vooraf fysiek, spannend, onvoorspelbaar spel**

Belangrijk!

De behoefte van kinderen om gestimuleerd, gepusht en aangemoedigd te worden om risico's te nemen is net zo groot als de behoefte aan stabiliteit en veiligheid!

Wat is waarheid ?

De Moderne Vader

Prenatale betrokkenheid van vaders

- **Grotere betrokkenheid van (ongehuwde) vaders tijdens zwangerschap hangt significant samen met meer engagement en meer interactie met kind tijdens eerste levensjaren**
- **Een vader die al voor de geboorte nauw betrokken is en zijn partner vanaf het begin ondersteunt, bindt zich sterker aan kind en heeft meer mogelijkheden een eigen identiteit als vader te ontwikkelen**
- **Betekent steun voor de levenslooptheorie die stelt dat *tijdige* vaderbetrokkenheid van langdurige invloed is op de ontwikkeling van de vaderrol en later engagement bij het kind**

Prenatale betrokkenheid, vervolg

- Conclusie **Cabrera c.s.**: Beleid gericht op gezinsstabiliteit bij risicogezinnen, zoals kwetsbare gezinnen met een laag inkomen, dient *vaderinclusief* te zijn en
- Moet zich al vroeg tijdens de zwangerschap richten op ondersteuning van de relaties tussen vaders en moeders
- Waarbij vaders geholpen worden werk te vinden en gestimuleerd worden tot verbondenheid met hun nog ongebooren kind

Vlaams onderzoek van Lore van Gorp

- Onderzoek naar 'ontluikende vaderidentiteit' bij 187 aanstaande vaders ('vaders-in-wording')
- Om de mate van emotionele verbondenheid van de vader-in-wording met de foetus te bepalen gebruikte ze de *Paternal Antenatal Attachment Scale* (PAAS; Condon, 1993)
- Onderzoek suggereert dat een meer traditionele invulling van het vaderschap - de kostwinnerinvulling - een grote emotionele verbondenheid met de foetus niet in de weg staat, maar er ook niet actief toe bijdraagt
- Dit in tegenstelling tot de 'verzorgerinvulling' - een meer moderne invulling van het vaderschap - die wel actief bijdraagt aan het ervaren van een grote verbondenheid met de foetus

Vervolg Van Gorp

- Zo suggereert deze studie dat het voor organisaties die het welzijn van het kind hoog in het vaandel dragen, nuttig is om reeds *tijdens de zwangerschap de verzorgerinvulling van vaders te promoten* en ook de zwangere vrouwen ervan bewust te maken dat hun partner een belangrijke ouderrol heeft en zij hun partner hierin kunnen aanmoedigen.
- Dit zou bijvoorbeeld op prenatale infosessies (en zwangerschapscursussen) aan bod kunnen komen

Postnatale Depressie bij (alleen moderne ...) vaders ?

- Uitgebreid Zweeds onderzoek (universiteit Lund, 2017) bij 447 kersverse vaders
- Bij 8 % symptomen die sterk doen denken aan PND (bij moeders 12 %)
- Meer dan 80 % van de vaders met 'PND-achtige' gevoelens sprak daar met niemand over!
- De wetenschappelijke status van PND bij vaders is nog onderwerp van discussie

JA HOOR! NU HEBBEN JONGE
VADER & OPEËN & MA&GAAL
LAAT VAN EEN POSTNATALE
DEPRE&IE!

STRAKS WILLEN DIE
PUGGIES OOK EEN
RUGGENPRIK BIJ
DE BEVALLING!

Vervolg

- Hoe dan ook: depressieve klachten bij vaders na de geboorte (al dan niet 'PND') komen (veel) vaker voor dan gedacht!
- Besteed ook aandacht aan (aanstaande) vaders!
- Bovendien: ouders met depressieve klachten zijn (meestal) 'slechte' opvoeders
- De *Edinburgh Postnatal Depression Scale* signaleert geen symptomen die typerend zijn voor (veel) mannen: irritatie, rusteloosheid, lage stress tolerantie, gebrek aan zelf-controle
- Beter om de *Gotland Male Depression Scale* te gebruiken (of deze te combineren met de EPDS)

Interessant (nieuw) onderzoek naar vader-kind gehechtheid !

Belangrijke bron: Grossmann, K., Grossmann, K.E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H.,

- & Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child–father attachment relationship: Fathers’ sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development, 11*, 307–331.
- Opgepakt door: Bretherton, I. (2010): Fathers in attachment theory and research; a review. *Early Child Development and Care, 180* (1&2), 9-23 (waarin Grossmann c.s. uitgebreid besproken worden)
- Paquette, D., & Bigras, M. (2010). The Risky Situation: a procedure for assessing the father-child activation relationship. *Early Child Development and Care, 180*, (1&2), 33–50.
- Dumont, C., & Paquette, D. (2013). What about the child’s tie to the father? A new insight into fathering, father-child attachment, children’s socio-emotional development, and the activation relationship theory. *Early Child Development and Care, 183* (3-4), 430-446.

Challenging Interactive Play (SCIP), Grossmann c.s., 2002

- Vaders spelen een opmerkelijke en prominente rol in het ondersteunen van de explorerende kant van de gehechtheidsrelatie en ze bieden psychologische veiligheid tijdens samen dingen ontdekken en spelen
- Vaders die gehechtheid hoog waarderen waren in de eerste twee jaar meer betrokken bij hun kinderen, hadden hogere SCIP scores en hadden een grotere kans op veilig gehechte kinderen
- De SCIP-scores van met name de vaders voorspelden de 'veiligheid' (in de zin van gehechtheidsrepresentatie) van hun kinderen op 16-jarige leeftijd!

Literatuur

- Abraham, E., et al. (2014). Father's brain is sensitive to childcare experiences. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, 111, 27, (July 8), 9792-9797.
- Bastaits, K., Mortelmans, D., & Peer, C. van (2013). De opvoeding door gescheiden ouders en het welbevinden van het kind. *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 3 (10), 1-29.
- Borghouts, S. (2010). *De invloed van vaders op de sociale ontwikkeling van kinderen*. Bachelorscriptie, Universiteit van Amsterdam, afdeling POWL.
- Cabrera, N.J., Tamis-LeMonda, C.S., Bradley, R.H., Hofferth, S. & Lamb, M.E. (2000), Fatherhood in the twenty-first century, *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Cabrera, N.J., Fagan, J. & Farrie, D. (2008), Explaining the long reach of fathers' prenatal involvement on later paternal engagement, *Journal of Marriage and Family*, 70(5), 1094-1107.
- Condon, J.T. (1985), The parental-foetal relationship – A comparison of male and female expectant parents, *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynaecology*, 4 (4), 271-284.
- Condon, J.T. (1993), The assessment of antenatal emotional attachment: Development of a questionnaire instrument, *British Journal of Medical Psychology*, 66(2), 167-183.

Literatuur (vervolg 1)

- Huysmans, F. (2013). *Van woordjes tot wereldliteratuur: De leeswereld van kinderen van 7-15 jaar*. Amsterdam/Den Haag: Stichting Lezen/SIOB.
- Lore van Gorp (2010). *Een survey onderzoek naar vaderlijke verbondenheid met de foetus: Houdt de moeder de sleutel in de hand?* Masterproef Sociologie. Universiteit Gent, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen.
- McWayne, C., Downer, J.T., Campos, R., & Harris, D. (2013). Father involvement during early childhood and its association with children's early learning: A meta-analysis. *Early Education and Development, 24* (6), 898-922.
- Psouni, Elia, Agebjörn, Johan, & Linder, Hanne (2017). Symptoms of depression in Swedish fathers in the postnatal period and development of a screening tool. *Scandinavian Journal of Psychology, 58*, 485-496.
- Tavecchio, Louis (2014). Betrokkenheid van de vaders. In R. Oostdam en P. de Vries (red.). *Samen werken aan leren en opvoeden. Basisboek voor ouders en school* (pp. 87-96). Bussum: Coutinho. ISBN: 9789046903865.
- Tavecchio, L.W.C. (2015). Positief betrokken vaderschap. Een factor van belang voor een gezonde ontwikkeling. Tijdschrift voor *Kinder- & Jeugdpsychotherapie, 42* (4), 16-33.
- Warshak, R. A. (2014). Social Science and Parenting Plans for Young Children: A Consensus Report. *Psychology, Public Policy, and Law, 20* (1), 46-67.
- Westphal, S. (2015). *Are the kids alright? Essays on postdivorce residence arrangements and children's well-being*. Academisch proefschrift. Universiteit Utrecht.